

ОЦІНКА СЛУЖБОЮ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ КОРОЛІВСТВА БЕЛЬГІЯ АКТУАЛЬНИХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Паливода В. О., *центр зовнішньополітичних досліджень НІСД*

Служба державної безпеки Королівства Бельгія у відкритій частині звіту про свою діяльність у 2021–2022 рр. проаналізувала актуальні загрози національній безпеці країни, визначила способи протидії цим загрозам, а, крім того, основні напрями свого розвитку в умовах нової геополітичної ситуації у світі.

Висновки

1. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну розцінюється спецслужбами країн – членів НАТО як серйозна загроза їхній національній безпеці.
2. Досвід створення та функціонування фронт-офісів Служби державної безпеки Бельгії може бути корисним для налагодження комунікації вітчизняних спецслужб із суспільством.

У березні 2023 р. Служба державної безпеки Королівства Бельгія (далі – VSSE)¹ оприлюднила відкриту частину звіту про свою діяльність у 2021–2022 рр.²

Структурно звіт поділяється на чотири основні розділи: «Загрози 2021–2022 рр. у перспективі», «Деякі важливі місії», «Партнерство», «Внутрішня організація».

У передмові до звіту в. о. Генерального адміністратора VSSE Франциски Бостін наголошується: агресія РФ проти України кардинально змінила обличчя світу, що матиме значний вплив на геополітичні відносини впродовж тривалого часу. Бельгія не може не помічати побічного негативного впливу на ситуацію в країні. У цьому контексті важливого значення набуває співпраця з національними та міжнародними партнерами у сфері забезпечення безпеки.

Найбільш значущі загрози в 2021–2022 рр. – пріоритети для VSSE:

- повномасштабне вторгнення Росії в Україну;
- шпигунська діяльність ворожих держав у Брюсселі, де розташовані штаб-

¹ Скорочено від *Veiligheid van de Staat* (нідерланд.).

² VSSE – орган, підпорядкований Міністерству юстиції Бельгії. Здійснює функції зовнішньої розвідки, контррозвідки, боротьби з тероризмом, забезпечення внутрішньої безпеки.

квартири міжнародних інституцій;

- прихована терористична загроза з боку терористів-одинаків;
- діяльність джихадистів у Сирії та можливих нових зонах бойових дій;
- ідеологічна радикалізація молоді та антиінституційний екстремізм³;
- організована злочинність.

Протидія шпигунству та втручанню в демократичні процеси

Згідно зі стратегічним планом *VSSE* на 2021–2024 рр. шпигунство (включно з його економічним різновидом) є одним із ключових пріоритетів у діяльності контррозвідки. Керуючись принципом європейської солідарності з Україною, а також з метою подолання загрози шпигунства з боку РФ, Бельгія в 2022 р. оголосила персонами нон грата 21 російського розвідника. Щоб не допустити їхньої негайної заміни, МЗС країни скоротило на 21 одиницю кількість дипломатичних віз. Крім того, *VSSE* надала свій висновок у справі видворення 19 офіцерів російських спецслужб, які працювали під дипломатичним прикриттям у європейських інституціях.

VSSE також відслідковує діяльність РФ, що здійснюється через інші канали (ЗМІ та соціальні мережі). Варто зазначити, що деякі з тих, хто в 2021 р. критикував антиковідні заходи, тепер проводять проросійські кампанії дезінформаційного характеру.

За оцінками *VSSE*, діяльність Китаю в Бельгії не обмежується класичним шпигунством. Пекін продовжує активно використовувати дуже широкий спектр методів поширення відкритого і прихованого свого впливу. Для цього спецслужби КНР залучають представників діаспори. Деякі особи надають допомогу китайському уряду, тому що симпатизують йому, тоді як на інших може чинитися певна форма тиску.

Ще одним ризиком, якому протидіє *VSSE*, є російське втручання в демократичні процеси та процеси прийняття рішень. *VSSE* докладає максимум зусиль для підвищення обізнаності та стійкості політиків, ЗМІ, громадської думки та бізнесу. Наприклад, спільно з європейськими колегами було організовано інформаційний брифінг для євродепутатів, які входять до Комітету *INGE*⁴.

Протидія розповсюдженню зброї масового знищення

За висновками авторів щорічного звіту *VSSE*, 24 лютого 2022 р. позбавило світ будь-якої ілюзії, що загроза ядерної війни залишилася в далекому минулому. Водночас війна в Україні продемонструвала, який вплив можуть мати БпЛІА та

³ *Антиінституційний екстремізм* – явище, у якому окремі особи та групи з ідеологічних мотивів націлені на демократичні інститути й процеси та готові здійснювати (не)насильницьку діяльність, яка підриває демократичний правопорядок. Це, наприклад, систематична мова ненависті, поширення страху, навмисне поширення дезінформації, демонізація та залякування, неприйняття законів і постанов, а також спроби створити паралельне суспільство, яке відкидає авторитет уряду та правової системи.

⁴ Спеціальний комітет Європейського парламенту з іноземного втручання у демократичні процеси у ЄС, включно з дезінформацією.

ракет на хід конфлікту. Саме тому *VSSE* протидіє розповсюдженню зброї масового знищення (далі – ЗМЗ) і технологій її виробництва. Розвідувальні операції *VSSE* спрямовані, зокрема, на запобігання експорту до РФ товарів і технологій, які могли би сприяти зміцненню російської військової машини, а також на виявлення та нейтралізацію механізмів, призначених для обходу Москвою санкцій. Крім того, *VSSE* все частіше доводиться мати справу з т. зв. новими та проривними технологіями (великі дані, штучний інтелект, автономні системи, квантові або гіперзвукові технології).

Економічна безпека

VSSE визначила захист економічного потенціалу одним із пріоритетів згаданого вище стратегічного плану. Зокрема, необхідні запобіжні заходи для регулювання інвестицій, які можуть завдати шкоди національним інтересам. У цьому контексті *VSSE* уклала угоду із суб'єктами федерації про співпрацю з метою створення механізму фільтрації прямих іноземних інвестицій. До моменту набуття чинності документом у липні 2023 р. *VSSE* вже розробила навчальну програму з обробки економічних і фінансових даних, а також спецкурс із фінансової розвідки.

Одним із важливих напрямів діяльності *VSSE* є узгодження заходів щодо боротьби зі шпигунством, протидії втручанню у демократичні процеси та розповсюдженню ЗМЗ із захистом економічного та наукового потенціалу. Так *VSSE* робить свій внесок у посилення стійкості органів влади та економічних суб'єктів завдяки підвищенню обізнаності, виявленню наступальних дій проти них та об'єднанню зусиль з іншими партнерами для запобігання цим діям, коли втручання стає необхідним.

Законодавчі ініціативи та нові повноваження *VSSE*

У 2021–2022 рр. було прийнято нове законодавство, яке надає *VSSE* нові інструменти. Йдеться про заходи, що дозволяють агентам *VSSE* проникати в потрібне середовище та вчиняти правопорушення під час виконання завдань (зокрема, у віртуальному просторі), а також про нормативно-правові акти, які регулюють питання розсекречення інформації та збереження телекомунікаційних даних. Водночас згадані дії агентури можуть бути припинені будь-коли, якщо вони вважатимуться непропорційними цілям операції.

Донедавна в Бельгії не було спеціальної правової процедури для розсекречення підготовлених національними спецслужбами документів. Нещодавно ухвалений закон передбачає, що конфіденційні документи розсекречуються через 20 років; документи з грифом «таємно» – через 30 років; документи з грифом «цілком таємно» – через 50 років. У будь-якому випадку документи бельгійського походження будуть розсекречені через 100 років. Ці правила не застосовуються до документів іноземного уряду чи наднаціональної установи.

Ще одна законодавча ініціатива стосувалася відновлення обов'язку для операторів зв'язку зберігати дані про трафік і місцезнаходження абонента.

У 2022 р. був підготовлений законопроект, який закріплює єдиний статус для цивільного персоналу *VSSE*, підпорядкованого Міністерству оборони Бельгії Загальної служби розвідки та безпеки (*Algemene Dienst Inlichtingen en Veiligheid, ADIV*), Національного кризового центру та Координаційного підрозділу аналізу загроз, оскільки відмінності у статусі перешкоджають ефективній співпраці, мобільності та навіть створюють конкуренцію між службами, коли йдеться про найм чи кар'єрне зростання. Затвердження законопроекту очікується на початку 2024 р.

Відповідно до урядової угоди та рішення Ради національної безпеки Бельгії Національний орган безпеки⁵ із січня 2024 р. має стати структурним підрозділом *VSSE*. Наразі це колегіальний орган, який складається з представників дев'яти різних міністерств і відомств (*VSSE*, *ADIV*, МЗС, Федеральної поліції, Національного кризового центру, Міністерства мобільності і транспорту, Служби митних і акцизних зборів Міністерства фінансів, Міністерства економіки та Федерального агентства з ядерного контролю). Поточна координація покладена на секретаріат при МЗС. Від 2024 р. за захист усієї секретної інформації в Бельгії відповідатиме *VSSE*, проте Служба не матиме права видавати або вилучати сертифікати безпеки. Ці повноваження будуть передані Федеральній поліції, яка прийматиме рішення на основі перевірок, що проводяться нею спільно з *VSSE* та *ADIV*.

Фронт-офіси: візитна картка *VSSE*

VSSE прагне поглибити відносини із своїми традиційними бельгійськими партнерами з безпеки та одночасно встановлювати нові контакти для подальшого зміцнення зв'язків із зовнішнім світом на основі прозорості та взаємодії. Цим будуть займатися новостворені фронт-офіси (далі – *FOs*). Поряд із традиційними партнерами (Федеральна поліція, прокуратура, Координаційний підрозділ аналізу загроз, *ADIV*), *VSSE* підтримує контакти з органами влади усіх рівнів, діловими та академічними колами, Імміграційним офісом, Федеральним агентством з прийому шукачів притулку. *FOs* роблять усе можливе, щоб поліпшити репутацію *VSSE*, зокрема за допомогою брифінгів, що пояснюють специфіку діяльності Служби, та у спосіб підвищення обізнаності про конкретні загрози. Це дає змогу партнерам оцінити, як *VSSE* може допомогти їм, а також визначити, що вони самі можуть зробити для *VSSE*. Йдеться не про одноразові контакти, а про налагодження постійної структурної співпраці та взаємообміну інформацією. Це також має сприяти покращенню культури безпеки.

⁵ Аналог Департаменту охорони державної таємниці та ліцензування Служби безпеки України.

Співпраця в рамках розвідувального співтовариства

З 2018 р. *VSSE* та *ADIV* співпрацюють на основі спільного Стратегічного плану національної розвідки, який оновлюється щороку. Одним із основних напрямів співпраці є боротьба з екстремізмом і тероризмом. Водночас цей план сприяв співпраці й координації дій в інших сферах (обробка даних *HUMINT*, контакти із зарубіжними партнерами, правові питання тощо). План також посприяв зміні менталітету в спецслужбах, коли принцип «потрібно знати» поступово еволюціонував у «потребу поділитися».

Підготовка кадрів

У 2021 р. *VSSE* отримала додаткові бюджетні кошти, що дало можливість протягом двох років збільшити штат співробітників на 246 осіб. Наприкінці 2022 р. у *VSSE* працювало 810 співробітників (до кінця 2024 р. планується довести їхню чисельність до 1000 осіб). Це спричинило реорганізацію відділу внутрішнього навчання. Навчальну програму, що вже існувала, було суттєво оновлено, щоб зробити її ефективнішою; деякі види навчання, які раніше передавались на аутсорсинг, знову проводяться власними силами, а низку навчальних курсів створено з нуля. Проте, на додаток до базової підготовки, понад 11 тис. годин навчання було проведено академічними установами або приватними фірмами.

Міжнародне співробітництво спецслужб

У 2023–2024 рр. *VSSE* на ротаційній основі очолюватиме дві міжнародні платформи співробітництва спецслужб⁶. Хоча національна безпека не підпадає під дію Лісабонської угоди, це не заважає європейським спецслужбам створювати на добровільних засадах постійні структури транснаціонального співробітництва.

⁶ Швидше за все, маються на увазі Міжнародна група боротьби з тероризмом та Бернський клуб, який об'єднує спецслужби 28 країн ЄС, Норвегії та Швейцарії.